

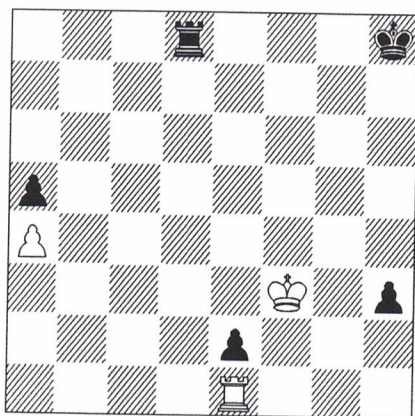
Het navolgende artikel "Over arbitrage" verscheen begin 1978 in diverse Utrechtse schaakbladen van mijn hand. Nu is inmiddels de arbitrage weliswaar afgeschaft, maar het artikel gaat eigenlijk meer over een interessant eindspel. Aanpassen zou de leesbaarheid echter niet bevorderen. Het artikel is daarom nagenoeg ongewijzigd overgenomen.

"Over arbitrage".

Het is misschien niet zo bekend, maar binnen de K.N.S.B. bestaat al jaren onenigheid over de arbitrage. Standen worden herhaaldelijk verkeerd gearbitreerd, en dat is dus vaak een bron van ergernis.

Hoe gaat het? Beide spelers menen te weten dat de stand "gunstig" voor hen is, wensen niet uit te spelen, en de stand wordt opgestuurd. Een erkend goede speler kijkt er met een half of een heel oog naar, en bepaalt de uitslag. De uitslag hangt dus af van de analyseerkunst van de arbiter. Verder betreft het meestal standen van relatief zwakke spelers, en deze worden dan verondersteld verder te spelen als grootmeesters.

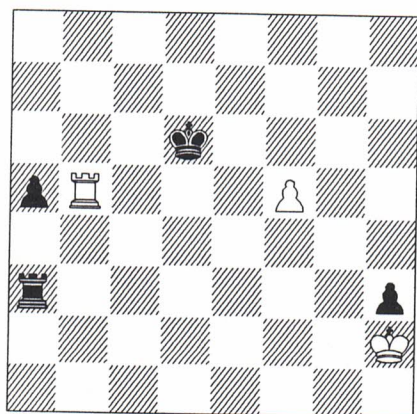
De hele procedure is nogal onbevredigend, en in Schakend Nederland 10/77 stond dan ook dat het bestuur de arbitrage wil afschaffen.

(Diagram 1)
N.N.(U.C.S.) -
Karel-Jan Hoogendijk (MOIRA),
Zwart aan zet bij afbreken.

Veel clubs laten de stand "voor" arbitreren, ten einde nodeloze kosten te vermijden. Immers, een verkeerde "claim" kost de club pecunia. Deze voorarbitrage gebeurt dan ter plekke door goede spelers uitgenodigd door de teamleiders. Komen deze spelers tot overeenstemming, dan zijn kosten vermeden, anders wordt de stand alsnog opgestuurd. Juist bij deze voorarbitrage worden de grootste fouten gemaakt. (Red. {1978}: sinds 10/77 is de procedure in zoverre verbeterd dat in de meeste regionale bonden de clubs nu een termijn van enkele dagen hebben om een verkeerde claim van een te arbitreren stand alsnog zonder kosten in te trekken.)

(voor MOIRA) te "winnen"! (zie diagram 1)

(DIAGRAM 2)
Botwinnik - Fischer,
stand na 60. ... Kc7-d6.

Men zie bijvoorbeeld de volgende stand die ik in zo'n situatie te arbitreren kreeg uit de wedstrijd MOIRA 3 - U.C.S. 4, tussen N.N. (U.C.S.) - Karel-Jan Hoogendijk (MOIRA). Het was $4\frac{1}{2}$ - $4\frac{1}{2}$ en winst of remise zou dus een vol matchpunt schelen. Natuurlijk probeerde ik de analyse

Mijn eerste gevoel was dat de stand remise was. (Zie voetnoot 1). Ik herinnerde me ongeveer de volgende stand uit de partij Botwinnik - Fischer uit "My 60 memorable games". (zie diagram 2). Botwinnik merkt nu op dat de stand zelfs zonder pion f5 nog remise is. Alhoewel ik op dat moment niet wist, hoe dat dan moest (zie voetnoot 2) koos zwart niet voor de voortzetting 1. ... *Td4* 2. *Te2x Ta4x* 3. *Kg3 Ta3†* 4. *Kh2 Kg7* 5. *Te5* wat snel tot Botwinnik-Fischer zou leiden, maar besloot terecht pion e2 op het bord te houden, met 1. ... *h2*. Natuurlijk kan wit nu e2 niet slaan (2. *Te2x? h1D* of 2. *Ke2x? Te8†*), en 2. *Kg2* is fout wegens 2. ... *Td1*. De analyse met mijn confrater van U.C.S. ging dan ook verder met 2. *Th1*, en omdat 2. ... *Td1* nu niet gaat wegens tweemaal slaan (schaak!), ging het verder met 2. ... *Kg7* 3. *Ke2x Th8*.

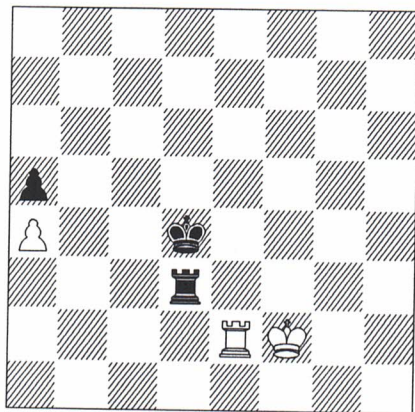
In grote lijnen kan wit nu 2 plannen kiezen: a4 verdedigen of h2 aanvallen. Het eerste plan faalt als volgt: zwart zet zijn toren op h4, wandelt naar c5, geeft *Th3†*,

haalt a4 op, en/of loopt met zijn koning naar g2, al naargelang wat de witte koning doet. De twee randpionnen winnen hier ten opzichte van Botwinnik - Fischer, omdat de zwarte toren achter de pion staat, en de witte toren geen bewegingsvrijheid heeft. (Dit is een belangrijk, bekend principe in toreneindspelen, toren achter de vrijpion.) Derhalve probeerde wit h2 op te halen met 4. Kf2 Kf6 5. Kg2 Ke5 6. Th2x Th2x Het heeft geen zin torenruil te vermijden. Op 6. ... Tf8 bijv. komt 7. Th5†. 7. Kh2x Kd4 en na deze zet gaf de U.C.S.-man het op, waarna hij de partij als gewonnen voor zwart verklaarde. Hij was echter ten prooi gevallen aan optisch bedrog, want de witte koning bereikt juist op tijd het reddende veld c1!

Ook 1. ... Te8 wat een van de omstanders voorstelde, is onvoldoende: 2. Kg3! Te3 3. Kf2! Te4 Op 3. ... Te8 volgt 4. Kg3 met stellingsherhaling. 4. Kg3! Ta4x 4. ... Kg7 5. Kh3x Kf6 6. Kg2 Ke5 7. Kf2 Kd4 en zwart is niet op tijd. 5. Te2x Ta3† 6. Kh2 en remise als in voetnoot 2.

Maar er is nog een derde manier om e2 te dekken. Op een instructieavond liet ik de stand aan Tom de Jong zien (Het geweten bleef knagen, en daarom bleef de stelling me maar bezig houden) en die analyseerde de stand alsnog snel naar winst met 1. ... Td2 2. Kg3 Kg7 Het idee is om pion h3 te geven voor een aantal tempi voor de koning. 3. Kh3x Kf6 4. Kg2 Ke5 5. Kf2 Kd4 6. Te2x Td3 (zie diagram 3).

Tom de Jong beweerde nu dat zwart in deze stand altijd won, en koos het volgende plan: zwart houdt met zijn toren de witte koning op afstand, haalt met de koning pion a4 op, en gaat vervolgens oprukken met koning en pion, schermt dan met de toren de b-lijn af, en na een stapje van de koning kan de pion promoveren. In de vlugge analyse kreeg hij gelijk, want er was op dat moment niemand die er een redelijk plan tegenover kon stellen.

(DIAGRAM 3)
Variant Tom de Jong,
stand na 6. ... Td2-d3

Hoewel de meesten met hem geloofden dat zwart in de situatie van het laatste diagram wint, was ik overtuigd van niet, en zocht het dus uit, samen met Karel-Jan, en we vonden niet minder dan 4 (!) remisewegen voor wit.

De meest eenvoudige, welke erop gebaseerd is dat het na torenruil remise wordt, bestaat in 7. Te8 Kc4 8. Te4† Kd5 8. ... Kb3 9. Te3 en het is meteen remise. Op 8. ... Kc5 volgt 9. Te5† Kb6 10. Te4 en zwart komt niet verder. 9. Te8 Ta3 9. ... Kb4 10 Te4† en zwart is niet verder gekomen. 10. Ke2 en de witte koning komt voldoende dichtbij. (zie voetnoot 3)

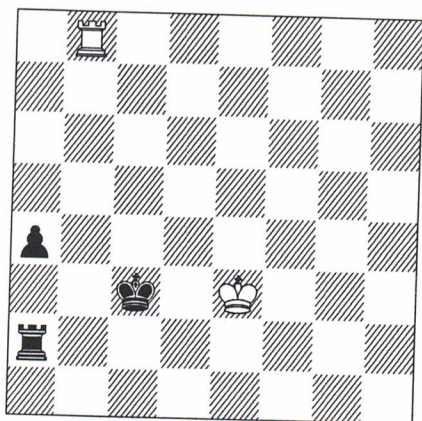
Wit kan zich trouwens veroorloven pion a4 op te geven, want na 7. Te8 Kc4 8. Ta8 Kb4 9. Ke2 Td5 10. Ta7 Ka4x 11. Tb7 is een theoretische remisestand ontstaan. (zie eveneens voetnoot 3)

Verder levert 7. Ke1 met de bedoeling Td2-Kd1-Te2-Ke1 ook remise op, terwijl wit zich zelfs de manoeuvre Te2-a2-a1-d1 lijkt te kunnen veroorloven. Deze laatste 2 methodes zijn moeilijker bewijsbaar, reden waarom we ze buiten beschouwing laten.

In ieder geval moet wit het niet op de volgende stand laten aankomen (zie diagram 4). Deze stand onstond in de 16^e matchpartij Euwe - Aljechin '35. Beiden (!) deden het overigens fout, een bewijs dat er niet bagatalliserend gesproken kan worden over dit soort standen. (zie voetnoot 4).

Moet de teamleider van U.C.S. zich nu voor het hoofd slaan? Ja, want hij had zich, mede gezien de stand van de match, niet zo gemakkelijk gewonnen moeten geven. Bovendien had hij, na een vluchtige blik op de stand, de speler moeten adviseren uit te spelen, wetende dat een arbitrage wel eens verkeerd af zou kunnen lopen. (Dat laatste geldt overigens ook voor zwart.)

En toch hoeft hij zich wat de uitslag van de partij betreft, zich niets te verwijten.

(DIAGRAM 4)
16^e matchpartij Euwe - Aljechin 1935.
Zwart aan zet. Dit Grigó, zoals aantoonde.

(Zie ook voetnoot 1G).

Wit heeft nu de keuze uit 6. Kg3 A), en 6. Kf3 B):

A) Na **6. Kg3 Kf6 7. Kh3x Ke5 8. Kg3 Kd4** zijn er weer 2 varianten mogelijk, 9. Kf2 A1) en 9. Kf3 A2):

A1) **9. Kf2 Kd3** Zwart komt juist op tijd; men erkenne het eerste resultaat van de zwarte torenmanoeuvre. **10. Ta1** Of **10. Kf3 Kd2!** en wint. **10. ... Tf4† 11. Kg2 Ta4x** en wint.

A2) **9. Kf3 Kd3 10. Kf2 Tf4†** (10. ... Kd2 wint ook) **11. Kg2 Ta4x 12. Kf2 Te4** en wint gemakkelijk.

B) **6. Kf3 Ta4x 6. ... Th4? 7. Kg3 Th5 8. Te2x.** Tot zetherhaling leidt 6. ... Te8 7. Kg3 Te3 8. Kf2 Te4 9. Kf3. **7. Te2x 7. Kg3? Ta2!** wint gemakkelijk (geen randpionnen!). De gemakkelijkste winstweg is nu **7. ... Th4!** en wint, zoals Gijs van Breukelen, een Nederlandse eindspelcomponist en wereldberoemd in Rusland, in een eerder gehouden oploswedstrijd over deze stand heeft aangegeven.

Er is echter i.p.v. **7. ... Th4!** nog een andere, methodische winstweg, die ik voor Gijs' zijn zet vond en ook de moeite waard is om te laten zien en die ik maar even de "toren-tussen-positie-methode" noem: **7. ... Ta3†!** Daar zit hem de kneep! In de analoge variant met 1. ... Td4 (zie weer voetnoot 2) stond de koning al op g3 en kon wit met Kh2 de h-pion blokkeren. Nu moet de koning naar voren, want **8. Kf2?** faalt op **8. ... h2 9. Te1** Want **9. Kg2 Th3** en zwart laat eerst de h-pion en dan de a-pion promoveren. **9. ... Th3 10. Th1 a4** en wint. De stelling is niet vergelijkbaar met Botwinnik - Fischer, want de zwarte toren staat achter de pion. Men erkenne het tweede resultaat van de zwarte torenmanoeuvre en het belang van: toren achter de pion.

De winstmethode van zwart (na **7. ... Ta3†**) bestaat nu uit het volgende: hij zet de randpionnen op de derde rij, met de toren ertussen, loopt met zijn koning naar het centrum. Wit moet dan steeds de oppositie houden, want als de koning bij een van de pionnen kan komen is het meteen uit. Vervolgens gaat hij, al dan niet onder inlassing van een tempozet als de toren voor zwart aan de verkeerde kant staat, op b2 of g2 staan, de witte toren slaat resp. de a- of h-pion, en na 2 schaaks is het gebeurd. Slaat de witte toren de pion niet, dan is zwart weer een rij verder. Bijvoorbeeld: **8. Kg4 Kg6** Dit is iets nauwkeuriger dan **8. ... a4 9. Kf5(!)** waarna zwart niet zo methodisch kan winnen. **9. Th2** Schaakgeven leidt alleen tot verbetering van de zwarte koningspositie. **9. ... a4 10. Tf2 Tb3 11. Ta2 a3 12. Tf2** Dit soort tempozetten van wit worden met tempozetten beantwoord. **12. ... Tc3 13. Th2 Kf6 14. Kf4! Ke6 15. Ke4 Kd6 16. Kd4 Tg3** en de witte moeilijkheden zijn acuut, bijv.: **17. Ta2 Tg2 18. Ta3x Tg4† 19. Ke3 Tg3†** gevolgd door **20. ... Ta3x** en wint.

En bij deze verklaar ik de partij alsnog gewonnen voor zwart.

In de kerstdagen (van 1977, red.) vond ik alsnog een winstmethode voor zwart! Dit gaat, op welhaast studieachtige wijze, als volgt:

1. ... Td2! Het idee van Tom de Jong was goed, alleen deed hij het te snel en dus onnauwkeurig. **2. Kg3** Op **2. Ke3** volgt **2. ... Ta2 3. Kf3 Ta4x 4. Te2x Ta3†!** of **4. ... Th4!** en de hoofdvariant is een paar zetten eerder bereikt. Als **2. Th1** dan **2. ... Kg7** en wint, en als **2. Kf2** dan **2. ... Td1 3. Te2x h2** en wint, en tenslotte **2. Kg4 h2** met de dreiging **Td1** en wint. **2. ... Td3†!!** Een bijzonder fijne zet, op het eerste gezicht volkomen overbodig, reden waarom er steeds overheen gekeken is. Zwart wint een tempo (**4. ... Kg7**), waardoor hij in de variant met **6. Kg3** juist op tijd is. **3. Kh2! 3. Kf2? Td1 4. Te2x h2** en wint. **3. ... Te3 4. Kg1** Wit mag niet afwachten, want dan komt de zwarte koning dichterbij. **4. ... Kg7 5. Kf2 Te4!!** Als de toren verder teruggaat, gaat het plan na **6. Kg3** niet meer op.

VOETNOTEN:

1) Dit gevoel was behoorlijk voorbarig. Men zie bijv. de volgende standen, steeds met zwart aan zet, en steeds wint een andere zet als 1. ... Td2 (ook). Vaak zijn er zelfs meerdere winnende zetten, en wie het verhaal gevolgd en begrepen heeft, kan ze gemakkelijk aanwijzen.

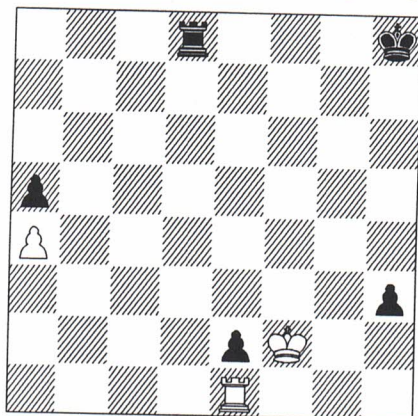

Diagram A

A) Als januari-opgave, maar nu met de witte koning op f2: Zwart wint direct met 1. ... Td1.

B) Als januari-opgave, maar nu met de zwarte koning al op g7: 1. ... h2 wint meteen, want het schaak na 2. Th1 bij tweemaal slaan

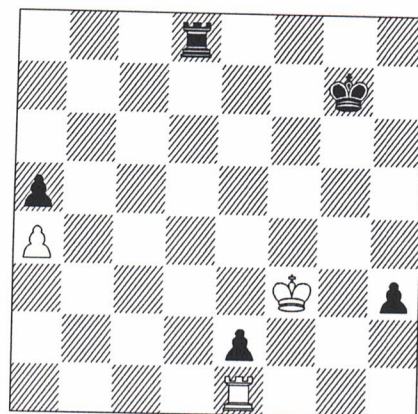

Diagram B

ontbreekt.

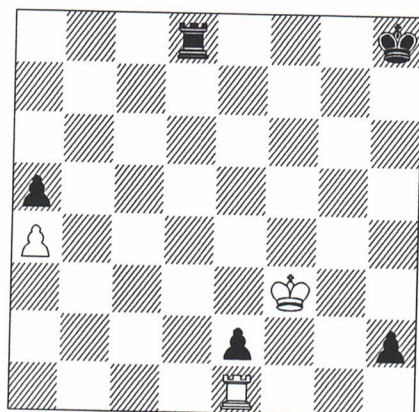

Diagram C

C) Als januari-opgave, maar nu met de zwarte h-pion al op h2: Zwart wint nu met 1. ... Td1.

D) Als januari-opgave, maar met de stukken van de d/e-f-lijn verschoven naar de c/d/e-lijn: Zwart wint onmiddellijk met 1. ... h2, want het lopen met de koning van d2 naar h2 en

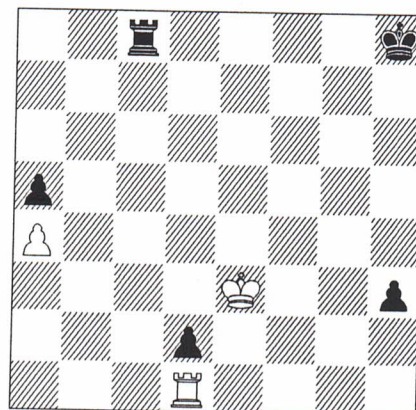

Diagram D

terug kost teveel tijd.

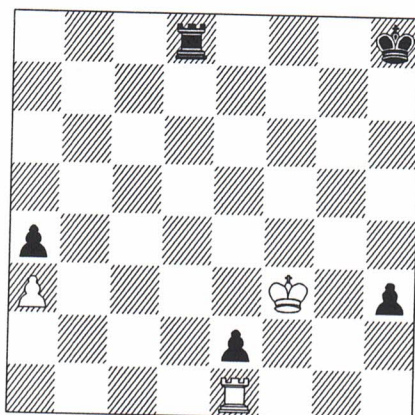

Diagram E

E) Als januari-opgave, maar nu met de pionnen a4/a5 op a3/a4: 1. ... Td3† 2. Ke2x Ta3x en zwart wint met de toren-tussen-positie-methode. Ook 1. ... h2 2. Th1 Kg7 3. Ke2x Th8 wint, omdat wit niet meer op tijd c1 bereikt!

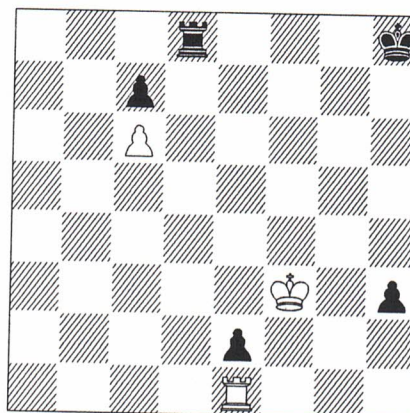

Diagram F

F) Als januari-opgave, maar nu met de pionnen a4/a5 op c6/c7: 1. ... Td6 wint (geen randpionnen).

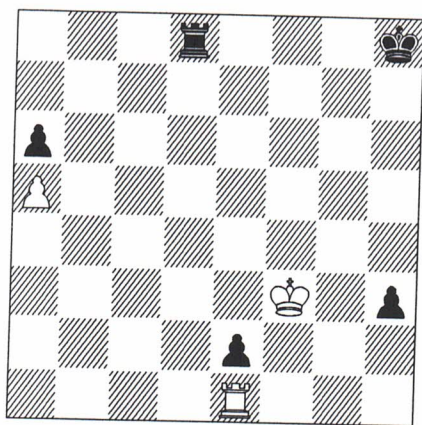

Diagram G

G) Als januari-opgave, maar nu met de pionnen a4/a5 op a5/a6, of op a6/a7: 1. ... Td5 resp. 1. ... Td6 wint omdat de manoeuvre Td5xa5-h5/Td6xa6-h6 erin zit. In de januari-opgave dekt wit met de zet Kg3 tevens veld h4. Merk op dat de winstweg van de januari-opgave niet werkt (stelling met a5/a6 bijv.): 1. ... Td2? 2. Kg3 Td3† 3. Kh2 Te3 4. Kg1 Kg7 5. Kf2 Te5 6. Kg3 Te3† 7. Kf2! Te5 8. Kg3 en wit haalt eerst de h-pion, en dan de e-pion op, en bereikt op tijd c1!

Het is kortom alsof de spelers het erom gedaan hebben! Toch was het niet zo gek om te denken dat het remise is. In de eerste plaats Botwinnik's opmerking in Fischer's boek, en in de tweede plaats ligt het voor de hand dat pion e2 verloren gaat. Als wit aan zet zou zijn, maakt 1. Te2x onmiddellijk remise. Ten derde, het vooroor-

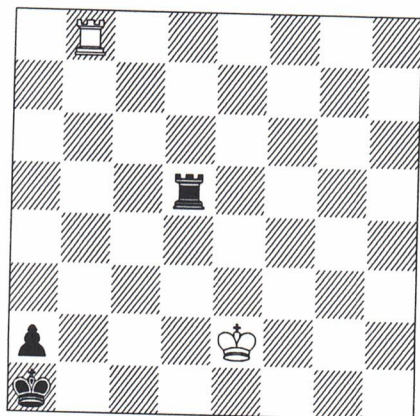
deel dat toreneindspelen "altijd" remise zijn.

2) Na 1. ... Td4 kan wit, analoog Botwinnik's opmerking, welke op de partij Smyslov - Bondarevski (uit het vorige clubblad, p.24) sloeg, als volgt remise maken: 2. Te2x Ta4x 3. Kg3 Ta3† 4. Kh2 Kg7 5. Te5 Kf6 6. Tb5 Ke6 7. Tc5 Kd6 8. Tb5 Kc6 9. Tf5 Kb6 10. Tf6†! Kc5 11. Tf5 Kd4 12. Tb5 Kc3 13. Tf5 Kd2 14. Td5† Kc2 15. Tf5 a4 16. Tf4! Kd2 17. Td4† Ke2 18. Te4† Kf3 19. Tc4 Ta1 20. Tb4 a3 21. Tb3†! Ke2 22. Th3x Kf2 23. Tb3 en er is een theoretische remisestand ontstaan. Als de pion verder oprukt, dan Ta3. De koning kan dan niet naar b2 wegens Ta8 en erg veel schaaks. Zie verder de boeken.

Er zijn twee voortzettingen onvoldoende besproken die "beter" zijn dan op het eerste gezicht lijkt. Die bespreking, vanuit januari-opgave, volgt nu:

A) 1. ... Td3† 2. Ke2x (2. Kf2? Td1 en wint of 2. Kg4? h2 en wint) 2. ... Ta3 3. Kf2 Ta4x (3. ... Kg7 4. Te5 Ta4x 5. Kg3 Ta3† 6. Kh2 en remise als eerder in deze voetnoot) 4. Kg3 (4. Kg1? Th4 en wint) 4. ... Ta3† 5. Kh2 en remise als eerder in deze voetnoot.

B) 1. ... Td1 2. Te2x Td3† 3. Kf2 (of 3. Kg4) 3. ... Ta3 (Op 3. ... Td4 volgt 4. Ta2. De zet 3. ... Ta3 is sterker dan 3. ... h2 4. Kg2 Th3 5. Te1) 4. Kg1 (4. Te4 kan ook) 4. ... Ta4x 5. Te5! (andere zetten maken 5. ... Th4 mogelijk) 5. ... Ta2 (na 5. ... Ta3† wordt het weer remise als eerder in deze noot. De tekstzet verhindert 6. Kh2) 6. Te3 (of 6. Th5†) 6. ... h2† 7. Kh1 en wit heeft een dulle toren. Hij hoeft trouwens niet eens van dit remisemotief gebruik te maken, hij kan ook spelen als in het begin van deze noot. De remisemarge is blijkbaar groot.

(DIAGRAM 5) N.a.v. voetnoot 3, zwart aan zet.

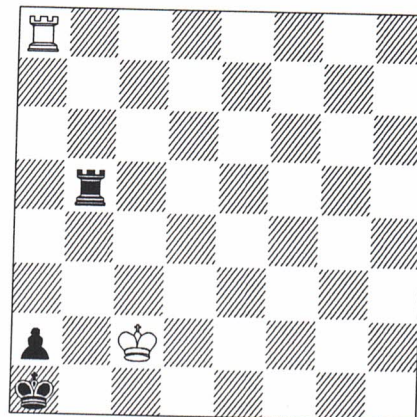
3) Daar zwart op de vierde rij niet kan opponeren op de b-lijn, wegens ruil en remise, zal hij het opponeren later moeten doen. Verder moeten d1, d2, en d3 gedekt blijven, dus daar kan hij niet binnen 1 zet vandaan opponeren, en de witte koning afgesneden houden. Dus rest hem als laatste de kans dit pas te doen als koning en pion al helemaal opgerukt zijn. De situatie is dan bijv. als volgt (zie diagram 5):

1. .. Th5 2. Kd2 Th1 3. Kc2 Tb1 4. Ta8! Tb2† 5. Kc1 en de zwarte monarch komt niet uit zijn gevangenis. Merk op dat als de witte koning en de zwarte toren in diagram 5 op resp. f2 en e5 zouden staan, deze manoeuvre wèl werkt! Tom de Jong suggereert dat zwart het niet op de stelling van diagram 5 moet laten aankomen, maar het omspelen van de toren moet doen op het moment dat de pion nog op a3 staat (In diagram 5 pion a2 naar a3 verplaatsen):

Wit speelt na 1. ... Th5 2. Kd2 Th2† 3. Kc1 Tb2 4. Ta8 Ka2 5. Ta7 Tb4 Of 5. ... Tb5 6. Kc2 Te5 7. Kd2 Kb3 8. Tb7 en zwart moet òf weer voor de pion gaan staan, òf torenruil toelaten, en wit is weer op tijd. 6. Kc2 Tc4† 7. Kd3 Kb3 8. Tb7† Tb4 9. Tb4x† en remise.

Men zou nu kunnen denken dat de stelling van diagram 6 gewonnen is. Dat is hij niet: 1. ... Tc5 2. Kb3 Tb5† (2. ... Kb1 3. Ta2x Tb5 4. Ka4) 3. Kc2 Tb2† 4. Kc1! enz.

Staat in diagram 6 de witte koning op c1 i.p.v. c2, dan is het met zwart aan zet wèl gewonnen na 1. ... Tc5† (wit aan zet speelt natuurlijk 1. Kc2) omdat wit na torenruil niet binnen het kwadraat kan stappen. Met de zwarte toren op een andere rij dan de vierde of de vijfde werkt deze winstweg dan echter weer niet, omdat dan de zwarte koning weer niet aan de schaaks ontsnapt.

(DIAGRAM 6)

4) In die partij volgde 1. ... Th2? 2. Tc8†? Kb2 3. Tb8†? Kc1 4. Tc8† Kb1 5. Tb8† Tb2 6. Ta8 Tb3 7. Kd4 a3 8. Kc4 Kb2 9. Th8 Tc3† en wit gaf op.

I.p.v. 2. Tc8†? had 2. Ta8! remise gemaakt omdat zwart op een gegeven moment Kb3 moet spelen. Wit speelt dan echter Kd3, en remise is een feit.

I.p.v. 1. ... Th2? moet zwart echter 1. ... a3! spelen, (2. Tc8† Kb2) en zwart wint. (N.D. Grigorjew). Uitgebreidere analyses zijn te vinden in Euwe's eindspelboek, anders wordt het een avondje puzzelen.

AANVULLINGEN:

Vanuit Januari-opgave:

- Op 1. ... Tf8† volgt 2. Kg3! Andere zetten verliezen: 2. Kg4? h2 gevolgd door Tf1. Of 2. Ke3? Te8† 3. Kf3 Kg7 4. Kg3 Te3† 5. Kf2 Te4 6. Kg3 (6. Kf3 Ta4x en wint gemakkelijk) 6. ... Kf6 7. Kh3x Ke5 8. Kg3 Kd4 9. Kf3 Kd3 en als in hoofdvariant.
- Een gemene val kan zwart zetten met 1. ... h2 2. Th1 Kg7 3. Ke2x Th8 4. Kf2 Th4 (!). Het is echter toch remise na 5. Kg3! (en niet 5. Kg2? Ta4x en wint omdat wit niet op h2 kan slaan en zwart op de volgende zet Th4 of Ta2 speelt met een gewonnen eindspel) 5. ... Ta4x 6. Th2x en remise.
- Als januari-opgave met de zwarte toren al op e8: zwart wint met 1. ... Kg7, analoog de gegeven variant met 1. ... Tf8† 2. Ke3? Te8† 3. Kf3 Kg7.

En omdat "regels" hun uitzonderingen hebben, tenslotte nog een laatste grapje:

